

Близько ста років тому видатний російський педагог Микола Метлов почав утілювати в життя свої ідеї щодо організації дитячих оркестрів у дошкільних навчальних закладах. З того часу не лише доведено ефективність цієї форми організації музичної діяльності дітей, а й сформовано значну методичну базу, апробовано різні варіанти інструментального складу дитячого оркестру, аранжовано або спеціально написано численні твори для виконання у дитячому оркестрі...

Тариса ТЕРЯЄВА,
викладач методики музичного
виховання у дошкільних
навчальних закладах
університетського коледжу
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Дитячий оркестр у дошкільному закладі

Гра у дитячому оркестрі — один з різновидів колективного музикування дошкільників. Здатність дітей до точного відтворення ритмічних малюнків, простих мелодій дає змогу кожному музичному керівнику створити дитячий оркестр у своєму дошкільному закладі. Адже музичний досвід, отриманий в оркестрі, — неоціненний для дітей. Вони можуть успішно демонструвати набуті навички музикування під час свят та розваг, використовувати їх у самостійній музичній діяльності. Крім того, під час музикування у дитячому оркестрі навіть молодші дошкільники відчують відповідальність за виконання своєї партії, власну значущість у злагодженому звучанні потужного музичного «організму»...

Методика навчання гри в дитячому оркестрі подібна до методики навчання індивідуальної та ансамблевої гри. Важливо встановити послідовність виконання різних завдань під час розучування з дітьми музичного твору. Отже, музичному керівнику потрібно:

- * ознайомити дітей із зовнішнім виглядом кожного музичного інструмента;
- * показати прийоми гри на музичному інструменті;
- * запропонувати дітям спробувати пограти на музичному інструменті;
- * проконтролювати правильність виконання показаних прийомів гри на музичному інструменті;
- * запропонувати дітям грати в оркестрі.

Різновиди дитячих оркестрів

Дитячі оркестри бувають різних видів, зокрема:

- * *шумові* — на основі ударних інструментів, що не мають звукоряду;
- * *«ансамблеві»* — на основі однакових або однотипних музичних інструментів;
- * *змішані* — на основі музичних інструментів з різних груп: ударних, духових тощо.

Шумовий оркестр

Найпростіший та найдоступніший з усіх видів дитячих оркестрів — шумовий оркестр. До гри у ньому можна залучити дітей уже **молодшого дошкільного віку**, якщо вони відчують метричну основу музики, пульсацію сильних та слабких долей у музичному творі.

Шумовий оркестр майже завжди передбачає супровід певного мелодичного інструмента: фортепіано, баяна тощо. А для власне інструментального складу шумового оркестру можна використовувати такі інструменти: брязкальця, барабан, маракаси, бубен, дзвіночки. Виразні можливості шумових ударних інструментів необмежені, кожен інструмент має неповторні темброві фарби. Тому для виконання певного твору треба добирати тембри тих шумових інструментів, які найліпше пасують до характеру музики.

«Ансамблевий» оркестр

Перед тим як діти спробують грати у змішаному оркестрі, варто запропонувати їм повправлятися у колективній грі — на однакових або однотипних музичних інструментах, наприклад, в ансамблі ложкарів або виконавців на бубнах, трикутниках. Також можна організувати ансамблі виконавців на інструментах, що мають звуко-ряд, скажімо, на металофонах. Зауважимо, що оволодіння грою на інструментах, що мають звуко-ряд, зазвичай доступне зі **старшого дошкільного віку**. Адже ансамблева гра потребує неабиякої злаго-дженості виконання; ритмічної і загальномузичної виразності.

Змішаний оркестр

Для гарного звучання змішаного оркестру потрібно провести **велику попередню індивідуальну та ансамблеву роботу** з дітьми. Лише після того, як діти добре засвоять прийоми гри на інструментах, запам'ятають свої партії, можна об'єднувати їх в оркестр.

Під час занять музичний керівник має постійно контролювати манеру гри оркестрантів; спонукати їх прислухатися і до своєї гри, і до гри партнерів, до основного супроводу; вчити коректно ставитися до звуковидобування — не заглушувати своєю грою решту учасників гри в оркестрі.

Прийоми гри на музичних інструментах

Різні музичні інструменти потребують засвоєння різних прийомів гри. Прийоми гри залежать від конструкції музичного інструмента, принципу звукоутворення на ньому, характеру виконуваного музичного твору, положення тіла виконавця щодо інструмента (виконавець стоїть перед інструментом, тримає інструмент у руках тощо).

Наприклад, під час навчання дітей гри на **трикутнику** насамперед слід пояснити, як правильно вдаряти паличкою по інструменту — по середині горизонтальної його частини. Потім доцільно розповісти, що існує кілька прийомів гри на трикутнику. Пояснити дітям різницю між цими прийомами допоможуть **ігрові моменти**. Наприклад, музичний керівник може виконати прийом тремоло на трикутнику та запитати у дітей, коли вони чули музику такого характеру (на урочистому святі, біля дзвіниці тощо). Потім музичний керівник може продемонструвати інший прийом

гри на трикутнику — повільні удари з паузами — та запропонувати дітям уявити крапельки дощу, який щойно розпочався. А потім, змінивши ритмічну пульсацію на дрібнішу та посиливши силу удару, відтворити у звуках ефект «сильного дощу».

Так само, ознайомлюючи дошкільників з грою на **дерев'яних ложках**, можна порівняти звучання цього інструмента з цоканням копит веселої конячки. А от демонструючи гру на **бубні**, потрібно звернути увагу дітей на те, що під час гри можна змінювати місце удару — ударяти по середині інструмента або ближче до рами. Від цього зміниться відтінок звучання бубна.

Музичні інструменти, що мають звукоряд, потребують більше часу для ознайомлення з прийомами гри на них. Наприклад, уперше показуючи дітям **металофон**, музичний керівник має звернути увагу дітей на його конструкцію та основні її елементи: металеві пластинки і молоточок, за допомогою якого видобувають звуки. Важливо одразу пояснити дітям, як саме потрібно тримати молоточок у руках: паличку молоточка слід покласти на вказівний палець руки та притримувати її зверху великим пальцем. Вдаряти паличкою по пластинах треба легко, не затискаючи кисть руки. Надзвичайне враження на слухачів справляє виконання прийому гліссандо на металофоні. Під час його звучання музичний керівник може запропонувати дітям заплющити очі і уявити себе мандрівниками у чарівній країні, де живуть металофони. Після такої казкової преамбули діти з великим задоволенням опановуватимуть і решту прийомів гри на металофоні.

Музичний репертуар

Музичний репертуар для гри на дитячих музичних інструментах має бути і доступним для виконання дітьми дошкільного віку, і водночас високохудожнім. Для **шумового оркестру** можна використати будь-який твір за програмою — основну партію виконуватиме музичний керівник, а діти супроводжуватимуть її, відтворюючи нескладні ритмічні малюнки: одночасно, групами або індивідуально по черзі.

Для виконання **на інструментах зі звукорядом** потрібно підбирати твори, мелодії яких мають невеликий діапазон, побудовані на поступених ходах з повторюваними зворотами.

Особливо цікаво дітям грати п'єси, написані **у формі варіацій**. На початку нової варіації до загального звучання твору по черзі можуть приєднуватися нові інструменти.

За складністю репертуар для гри на музичних інструментах можна поділити на:

- * початкові ритмічні вправи;
- * прості музичні твори для індивідуальної гри;
- * музичні твори для колективного виконання.

Починати навчання дошкільників гри на музичних інструментах треба з налаштування їх на точне відтворення ритмічного малюнку виконуваної п'єси. На цьому етапі можна запропонувати дошкільникам виконати ритмічний малюнок не лише на шумових інструментах, а й на інструментах зі звукорядом. Бажано, щоб мело-

Початкові ритмічні
вправи

Прості музичні твори для
індивідуальної гри

дія до цього ритмічного малюнку була нескладною — побудованою на одному звуці.

Отже, спочатку музичний керівник проплескує ритмічний малюнок, який діти уважно слухають і запам'ятовують. Потім дошкільники разом з музичним керівником проплескують цей ритмічний малюнок. Упевнившись, що діти роблять усе ритмічно правильно, музичний керівник може запропонувати їм відтворити ритмічний малюнок під час гри на музичному інструменті.

Для індивідуальної гри доцільно добирати мелодії поспівок або пісень з добре відомими дітям поетичними текстами, наприклад: «Прийди, прийди, сонечко», «Іди, іди, дощику» тощо. Після того як діти навчаться відтворювати ритмічні малюнки мелодій, побудованих на одному звуці, можна мелодій на двох сусідніх звуках. Щоб полегшити дітям розуміння **висотного розташування звуків**, можна використати такі прийоми:

- * показати рукою рух мелодії;
- * закріпити за певним звуком мелодії колір;
- * закріпити за певним звуком мелодії цифру.

Проте найбільшого розвивального ефекту можна досягнути лише **під час гри на слух**. У цьому разі діти зможуть краще уявити напрям руху мелодії, якщо одночасно з програванням її на музичному інструменті вони ще й проспівуватимуть її вголос.

Музичні твори для
колективного виконання

Працюючи з дитячим оркестром, музичні керівники в основному користуються готовими інструментовками п'єс, опублікованими у різних збірках. Проте можна спробувати **самостійно інструментувати** добре знайомий музичний твір разом з дітьми. Насамперед треба визначитися, який склад оркестру найбільш пасуватиме до характеру обраної для інструментування п'єси, написати ритмічні та мелодичні партії оркестру (*див. Додаток*), що супроводжуватиме звучання основної партії, розподілити ці партії між виконавцями, вибрати солістів тощо.

Під час розподілу оркестрових партій слід враховувати дитячі інтереси та здібності. Дітям, які найліпше добирають мелодії на слух, можна доручити виконувати партії інструментів, що мають визначену висоту звука; дітям з розвинутим відчуттям ритму — партії ударних інструментів, що є основою ритмічної пульсації твору.

Музичний твір, який розучується оркестром, діти мають **попередньо прослухати**, визначити його особливості: кількість частин, музичних фраз, динаміку, темп, ритм. Ознайомлюючись із твором, дошкільники запам'ятовують його, вчать ся чути і розуміти музичну мову, а під час виконання прагнуть навіть вносити у звучання музичного твору щось своє. Такі творчі прояви треба усіляко підтримувати музичним керівникам.

Оркестру музичних інструментів по праву належить чільне місце в системі музичного виховання дошкільників. Створення дитячого оркестру — копітка, але дуже потрібна і важлива справа. Насамперед дітям подобається грати в оркестрі. У результаті послідовних занять у дитячому оркестрі значно підвищується загальний художній рівень дошкільників, їх здатність до творчості та самовиявлення через музику. Крім того, виступи оркестру завжди додають яскравості святковим ранкам та розвагам.

Додаток

Полька

Українська народна мелодія
в обробці Миколи Метлова
оранжування Лариси Теряєвої

Жваво

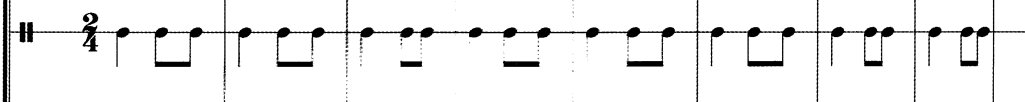
Металофон

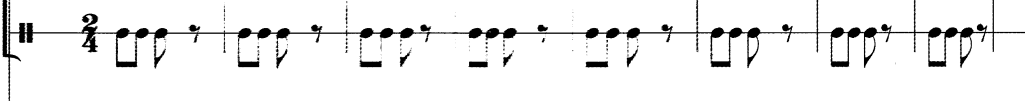
Дзвіночки

Ложки

Трикутник

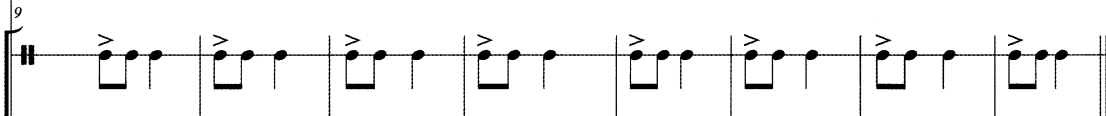
Ф-но

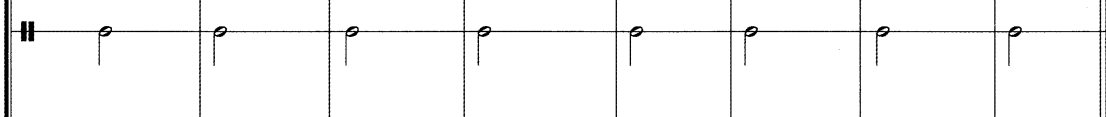
Металофон

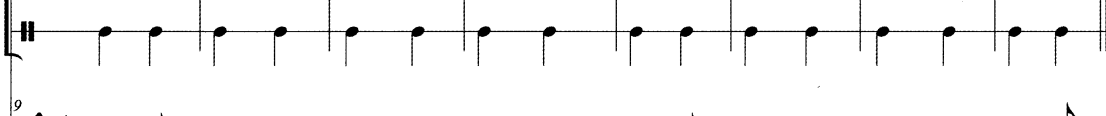
Бубон

Тарілки

Маракаси

Ф-но

прем'єра пісні

Музичні інструменти

Слова та музика Лариси Теряєвої

Весело

7

Ра-но - вран-ці ін-стру - мен-ти все че - ка-ли на ді-

7

13

тей, і хо - ті - ли при-ві - тати у са - доч-ку всіх гос - тей. І дів-чат-ка, і хло-

13

mf

19

п'ят-ка у ор - кест - рі люб-лять грать. Хай му - зич - ні мо - ло - точ - ки, в рит - мі

19

му - зи - ки зву - чать.

24

24

30

30

Перед початком пісні музичний керівник роздає дітям музичні інструменти — молоточки та дзвіночки

1. Рано-вранці інструменти
Все чекали на дітей,
І хотіли привітати
У садочку всіх гостей.

Приспів:

І дівчатка, і хлоп'ятка
У оркестрі люблять грать.
Хай музичні молоточки
В ритмі музики звучать.

Під час програту діти вистукують молоточками такий ритмічний малюнок:

2. Наша музика чарівна
Хай лунає навкруги,
Не сумуємо ніколи,
Граємо в оркестрі ми.

Приспів:

І дівчатка, і хлоп'ятка
У оркестрі люблять грати.
Хай дзвіночки кришталеві
В ритмі музики звучать.

Під час програту діти грають на дзвіночках такий ритмічний малюнок:

ВІД РЕДАКЦІЇ:

Триває оголошений редакцією журналу «Музичний керівник» композиторський конкурс «Подаруйте дітям пісню!». Поспішайте взяти у ньому участь. Прийом конкурсних пісень триває до 31 липня 2011 року